

श्रीः

श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः
श्रीमान् वेङ्कटनाथार्यः कवितार्किककेसरी।
वेदान्ताचार्यवर्यो मे सन्निधत्तां सदा हृदि॥

॥ तैत्तिरीयोपनिषत् ॥

This document has been prepared by*

Sunder Kidambi

with the blessings of

श्री रङ्गरामानुज महादेशिकन्

His Holiness *śrīmad āṇḍavan* of *śrīraṅgam*

*This was typeset using L^AT_EX and the **skt** font.

श्रीः

श्रीमते रामानुजाय नमः

॥ तैत्तिरीयोपनिषत् ॥

॥ शीक्षावल्ली ॥

हरि ओं ॥ शं नो मित्रशं वरुणः। शं नो भवत्वयमा। शं न इन्द्रो बृहस्पतिः। शं नो विष्णुरुक्रुमः। नमो ब्रह्मणे। नमस्ते वायो। त्वमेव प्रत्यक्षं ब्रह्मासि। त्वामेव प्रत्यक्षं ब्रह्मं वदिष्यामि। ऋतं वदिष्यामि। सत्यं वदिष्यामि। तन्मामवतु। तद्वक्तारमवतु। अवतु माम्। अवतु वक्तारम्। ओं शान्तिश्शान्तिश्शान्तिः ॥ १ ॥

शीक्षां व्याख्यास्यामः। वर्णस्वरः। मात्रा बलम्। सामं सन्तानः। इत्युक्तशीक्षाध्यायः ॥ २ ॥

सह नो यशः। सह नो ब्रह्मवर्चसम्। अथातस्सगंहिताया उपनिषदं व्याख्यास्यामः। पञ्चस्वधिकरणेषु। अधिलोकमधिज्यौतिषमधिविद्वामधि प्रजमध्यात्मम्। ता महासगंहिता इत्याचक्षते। अथाधिलोकम्। पृथिवी पूर्वरूपम्। दौरुत्तररूपम्। आकाशस्सन्धिः ॥ ३ ॥

वायुस्सन्धानम्। इत्यधिलोकम्। अथाधिज्यौतिषम्। अग्निः पूर्वरूपम्। आदित्य उत्तररूपम्। आपस्सन्धिः। वैद्युतस्सन्धानम्। इत्यधिज्यौतिषम्। अथाधिविद्वाम्। आचार्यः पूर्वरूपम् ॥ ४ ॥

अन्तेवास्युत्तररूपम्। विद्या सन्धिः। प्रवचनं सन्धानम्। इत्यधिविद्वाम्। अथाधिप्रजम्। माता पूर्वरूपम्। पितोत्तररूपम्। प्रजा सन्धिः। प्रजननं सन्धानम्। इत्यधिप्रजम् ॥ ५ ॥

अथाध्यात्मम्। अधराहनुः पूर्वरूपम्। उत्तराहनुरुत्तररूपम्। वाक्सन्धिः। जिह्वा सन्धानम्। इत्यध्यात्मम्। इतीमा महासगंहिताः। य एवमेता महासगंहिता व्याख्याता वेद। सन्धीयते प्रजया पशुभिः। ब्रह्मवर्चसेनान्नादोऽन सुवर्ग्येण लोकेन ॥ ६ ॥

यश्छन्दसामृषभो विश्वरूपः। छन्दोभ्योऽध्यमृतात्संबभूव। स मेन्द्रो मेधया स्पृणोतु। अमृतस्य देवधारणो भूयासम्। शरीरं मे विचर्षणम्। जिह्वा मे मधुमत्तमा। कर्णाभ्यां भूरिश्रुवम्। ब्रह्मणः कोशोऽसि मेधयापिहितः। श्रुतं मे गोपाय। आवहन्ती वितन्वाना ॥ ७ ॥

कुर्वाणा चीरमात्मनः। वासागंसि मम गावश्च। अन्नपाने च सर्वदा। ततो मे श्रियुमावह। लोमशां पशुभिस्सह स्वाहा। आमायन्तु ब्रह्मचारिणस्स्वाहा ॥ ८ ॥

यशो जनैऽसानि स्वाहा। श्रेयान् वस्यसोऽसानि स्वाहा। तं त्वा भग प्रविशानि स्वाहा। स मां भग प्रविश स्वाहा। तस्मिन्सहस्रशाखे। निभंगाहं त्वयि मृजे स्वाहा। यथाऽऽपः प्रवताऽऽयन्ति। यथा मासा अहर्जरम्। एवं मां ब्रह्मचारिणः। धातरायन्तु सर्वतस्स्वाहा। प्रतिवेशोऽसि प्रमाभाहि प्रमापद्यस्व ॥ ९ ॥

भूर्भुवस्सुवरिति वा एतास्तिस्त्रो व्याहृतयः। तासामुहस्मैतां चतुर्थीम्। माहाचमस्यः प्रवेदयते। मह इति। तत् ब्रह्म। स आत्मा। अङ्गान्यन्या देवताः। भूरिति वा अयं लोकः। भुव इत्यन्तरिक्षम्। सुवरित्यसौ लोकः ॥ १० ॥

मह इत्यादित्यः। आदित्येन वाव सर्वे लोका महीयन्ते। भूरिति वा अग्निः। भुव इति वायुः। सुवरित्यादित्यः। मह इति चन्द्रमाः। चन्द्रमसा वाव सर्वाणि ज्योतीर्गृषि महीयन्ते। भूरिति वा ऋचः। भुव इति सामानि। सुवरिति यजूर्गृषि ॥ ११ ॥

मह इति ब्रह्म। ब्रह्मणा वाव सर्वे वेदा महीयन्ते। भूरिति वै प्राणः। भुव इत्यपानः। सुवरिति व्यानः। मह इत्यन्नम्। अन्नैन् वाव सर्वे प्राणा महीयन्ते। ता वा पुताश्चतस्रश्चतुर्धा। चतस्रश्चतस्रो व्याहृतयः। ता यो वेद। स वेद् ब्रह्म। सर्वेऽस्मै देवा बलिमावहन्ति ॥ १२ ॥

स य पृषोऽन्तर्हृदय आकाशः। तस्मिन्नयं पुरुषो मनोमयः। अमृतो हिरण्मयः। अन्तरेण तालुके। य पृषस्तन इवावलंबते। सैन्द्रयोनिः। यत्रासौ केशान्तो विवर्तते। व्यपोह्य शीर्षकपाले। भूरित्यग्नौ प्रतितिष्ठति। भुव इति वायौ ॥ १३ ॥

सुवरित्यादित्ये। मह इति ब्रह्मणि। आप्नोति स्वाराज्यम्। आप्नोति मनसस्पतिम्। वाक्पतिश्चक्षुष्पतिः। श्रोत्रपतिर्विज्ञानपतिः। पुतत्ततो भवति। आकाश शरीरं ब्रह्म। सत्यात्मं प्राणारामं मन आनन्दम्। शान्तिसमृद्धममृतम्। इति प्राचीनयोग्योपास्व ॥ १४ ॥

पृथिव्यन्तरिक्षं द्यौर्दिशोऽवान्तरदिशाः। अग्निर्वायुरादित्यश्चन्द्रमा नक्षत्राणि। आप ओषधयो वनस्पतय आकाश आत्मा। इत्यधिभूतम्। अथाध्यात्मम्। प्राणो व्यानोऽपान उदानस्समानः। चक्षुश्श्रोत्रं मनो वाक्। त्वक् चर्म मागुंसग्ग् स्नावाऽस्थि मज्जा। पुतदधिविधाय ऋषिरवोचत्। पाङ्क्तं वा इदं सर्वम्। पाङ्क्तैर्नैव पाङ्क्तं स्पृणोतीति ॥ १५ ॥

ओमिति ब्रह्म। ओमितीदं सर्वम्। ओमित्येतदनुकृति हस्म वा अप्योश्रावयेत्याश्रावयन्ति। ओमिति सामानि गायन्ति। ओगं शोमिति शस्त्राणि शग्सन्ति। ओमित्यध्वर्युः प्रतिगरं प्रतिगृणाति। ओमिति ब्रह्मा प्रसौति। ओमित्यग्निहोत्रमनुजानाति। ओमिति ब्राह्मणः प्रवक्ष्यन्नाह ब्रह्मोपाप्नवानीति। ब्रह्मैवोपाप्नोति ॥ १६ ॥

ऋतं च स्वाध्यायप्रवचने च। सत्यं च स्वाध्यायप्रवचने च। तपश्च स्वाध्यायप्रवचने च। दमश्च स्वाध्यायप्रवचने च। शमश्च स्वाध्यायप्रवचने च। अग्नयश्च स्वाध्यायप्रवचने च। अग्निहोत्रं च स्वाध्यायप्रवचने च। अतिथयश्च स्वाध्यायप्रवचने च। मानुषं च स्वाध्यायप्रवचने च। प्रजा च स्वाध्यायप्रवचने च। प्रजनश्च स्वाध्यायप्रवचने च। प्रजातिश्च स्वाध्यायप्रवचने च। सत्यमिति सत्यवचां राथीतरः। तप इति तपोनित्यः पौरुशिष्टिः। स्वाध्यायप्रवचने एवेति नाको मौद्गल्यः। तद्धि तपस्तद्धि तपः ॥ १७ ॥

अहं वृक्षस्य रेरेवा। कीर्तिः पृष्ठं गिरेरेवा। ऊर्ध्वपवित्रो वाजिनीव स्वमृतमस्मि। द्रविण्गुं सर्वर्चसम्। सुमेधा अमृतोक्षितः। इति त्रिशङ्कोर्वेदानुवचनम् ॥ १८ ॥

वेदमनूच्याचार्योऽन्तेवासिनमनुशास्ति। सत्यं वद। धर्मं चर। स्वाध्यायांन्मा प्रमदः। आचार्याय प्रियं धनमाहृत्य प्रजातन्तुं मा व्यवच्छेत्सीः। सत्यान्न प्रमदित्व्यम्। धर्मान्न प्रमदित्व्यम्। कुशलान्न प्रमदित्व्यम्। भूत्यै न प्रमदित्व्यम्। स्वाध्यायप्रवचनाभ्यां न प्रमदित्व्यम् ॥ १९ ॥

देवपितृकार्याभ्यां न प्रमदित्व्यम्। मातृदेवो भव। पितृदेवो भव। आचार्यदेवो भव। अतिथिदेवो भव। यान्यनवद्यानि कर्माणि। तानि सेवितव्यानि। नो इतराणि। यान्यस्माकं सुचरितानि। तानि त्वयोपास्यानि ॥ २० ॥

नो इतराणि। ये के चास्मच्छ्रेयागंसो ब्राह्मणाः। तेषां त्वयाऽऽसनेन प्रश्वसित्व्यम्। श्रद्धया देयम्। अश्रद्धयाऽदेयम्। श्रिया देयम्। ह्रिया देयम्। भिया देयम्। संविदा देयम्। अथ यदि ते कर्मविचिकिथ्सा वा वृत्तविचिकिथ्सा वा स्यात् ॥ २१ ॥

ये तत्र ब्राह्मणास्संमृशिनः। युक्ता आयुक्ताः। अलूक्षा धर्मकामास्स्युः। यथा ते तत्र वर्तेरन्। तथा तत्र वर्तेथाः। अथाभ्याख्यातेषु। ये तत्र ब्राह्मणास्संमृशिनः।

युक्ता आयुक्ताः। अलूक्षा धर्मकामास्स्युः। यथा ते तेषु वर्तेरन्। तथा तेषु वर्तेथाः।
एष आदेशः। एष उपदेशः। एषा वैदोपनिषत्। एतदनुशासनम्। एवमुपासितव्यम्।
एवमुचैतदुपास्यम् ॥ २२ ॥

शं नो मित्रशं वरुणः। शं नो भवत्वयमा। शं न इन्द्रो बृहस्पतिः। शं नो
विष्णुरुक्रमः। नमो ब्रह्मणे। नमस्ते वायो। त्वमेव प्रत्यक्षं ब्रह्मासि। त्वामेव प्रत्यक्षं
ब्रह्मावादिषम्। ऋतमवादिषम्। सत्यमवादिषम्। तन्मामावीत्। तद्वक्तारमावीत्।
आवीन्माम्। आवीद्वक्तारम्। ओं शान्तिश्शान्तिश्शान्तिः ॥ २३ ॥

॥ हरिः ओ३म् ॥

॥ ब्रह्मानन्दवल्ली ॥

हरिः ओ३म्। सह नाववतु। सह नो भुनक्तु। सह वीर्यं करवावहै।
तेजस्विनावधीतमस्तु मा विद्विषावहै। ओं शान्तिश्शान्तिश्शान्तिः ॥

ब्रह्मविदाप्नोति परम्। तदेषाम्युक्ता। सत्यं ज्ञानमनन्तं ब्रह्म। यो वेद् निहितं
गुहायां परमे व्योमन्। सौऽश्नुते सर्वान् कामान्धसह। ब्रह्मणा विपश्चितेति।
तस्माद्वा एतस्मादात्मन आकाशस्संभूतः। आकाशाद्वायुः। वायोरग्निः। अग्नेरापः।
अद्भ्यः पृथिवी। पृथिव्या ओषधयः। ओषधीभ्योन्नम्। अन्नात् पुरुषः। स वा
एष पुरुषोऽन्नरसमयः। तस्येदमेव शिरः। अयं दक्षिणः पक्षः। अयमुत्तरः पक्षः।
अयमात्मा। इदं पुच्छं प्रतिष्ठा। तदप्येष श्लोको भवति ॥ १ ॥

अन्नाद्वै प्रजाः प्रजायन्ते। याः काश्च पृथिवीगश्रिताः। अथो अन्नैनेव जीवन्ति।
अथैनदपियन्त्यन्ततः। अन्नगुं हि भूतानां ज्येष्ठम्। तस्मात्सर्वोषधमुच्यते।
सर्वं वै तेऽन्नमाप्नुवन्ति। येऽन्नं ब्रह्मोपासते। अन्नगुं हि भूतानां ज्येष्ठम्।

तस्मात्सर्वोषधमुच्यते। अन्नाद्भूतानि जायन्ते। जातान्यन्नैव वर्धन्ते। अद्यतेऽत्ति च भूतानि। तस्मादन्नं तदुच्यते इति। तस्माद्वा एतस्मादन्नरसमयात्। अन्योऽन्तर आत्मा प्राणमयः। तेनैष पूर्णः। स वा एष पुरुषविध एव। तस्य पुरुषविधताम्। अन्वयं पुरुषविधः। तस्य प्राण एव शिरः। व्यानो दक्षिणः पक्षः। अपान उत्तरः पक्षः। आकाश आत्मा। पृथिवी पुच्छं प्रतिष्ठा। तदप्येष श्लोको भवति ॥ २ ॥

प्राणं देवा अनुप्राणन्ति। मनुष्याः पशवश्च्ये। प्राणो हि भूतानामायुः। तस्मात्सर्वायुषमुच्यते। सर्वमेव त् आयुर्यन्ति। ये प्राणं ब्रह्मोपासते। प्राणो हि भूतानामायुः। तस्मात्सर्वायुषमुच्यते इति। तस्यैष एव शरीर आत्मा। यः पूर्वस्य। तस्माद्वा एतस्मात् प्राणमयात्। अन्योऽन्तर आत्मा मनोमयः। तेनैष पूर्णः। स वा एष पुरुषविध एव। तस्य पुरुषविधताम्। अन्वयं पुरुषविधः। तस्य यजुरेव शिरः। ऋग्दक्षिणः पक्षः। सामोत्तरः पक्षः। आदेश आत्मा। अथर्वाङ्गिरसः पुच्छं प्रतिष्ठा। तदप्येष श्लोको भवति ॥ ३ ॥

यतो वाचो निवर्तन्ते। अप्राप्य मनसा सह। आनन्दं ब्रह्मणो विद्वान्। न विभेति कदाचनेति। तस्यैष एव शरीर आत्मा। यः पूर्वस्य। तस्माद्वा एतस्मान्मनोमयात्। अन्योऽन्तर आत्मा विज्ञानमयः। तेनैष पूर्णः। स वा एष पुरुषविध एव। तस्य पुरुषविधताम्। अन्वयं पुरुषविधः। तस्य श्रद्धैव शिरः। ऋतं दक्षिणः पक्षः। सत्यमुत्तरः पक्षः। योग आत्मा। महः पुच्छं प्रतिष्ठा। तदप्येष श्लोको भवति ॥ ४ ॥

विज्ञानं यज्ञं तनुते। कर्माणि तनुतेऽपि च। विज्ञानं देवास्सर्वे। ब्रह्म ज्येष्ठमुपासते। विज्ञानं ब्रह्म चेद्वेदं। तस्माच्चेन्न प्रमादति। शरीरे पाप्मनो हित्वा। सर्वान् कामान्स्मशनुत इति। तस्यैष एव शरीर आत्मा। यः पूर्वस्य। तस्माद्वा

एतस्माद्विज्ञानमयात्। अन्योऽन्तर आत्माऽऽनन्दमयः। तेनैष पूर्णः। स वा एष पुरुषविध एव। तस्य पुरुषविधताम्। अन्वयं पुरुषविधः। तस्य प्रियमेव शिरः। मोदो दक्षिणः पक्षः। प्रमोद उत्तरः पक्षः। आनन्द आत्मा। ब्रह्म पुच्छं प्रतिष्ठा। तदप्येष श्लोको भवति ॥ ५ ॥

असंज्ञेव सं भवति। असद्ब्रह्मेति वेद् चेत्। अस्ति ब्रह्मेति चेद्देद। सन्तमेनं ततो विदुरिति। तस्यैष एव शारीर आत्मा। यः पूर्वस्य। अथातोऽनुप्रश्नाः। उताविद्वानमुं लोकं प्रेत्य। कश्चन गच्छती३। आहो विद्वानमुं लोकं प्रेत्य। कश्चित्समश्नुता३ उ। सोऽकामयत। बहुस्यां प्रजायेयेति। स तपोऽतप्यत। स तपस्तप्त्वा। इदगं सर्वमसृजत। यद्विदं किं च। तथ्सृष्ट्वा। तदेवानुप्राविशत्। तदेनुप्रविश्य। सच्चत्यच्याभवत्। निरुक्तं चानिरुक्तं च। निलयनं चानिलयनं च। विज्ञानं चाविज्ञानं च। सत्यं चानृतं च सत्यमभवत्। यद्विदं किं च। तथ्सत्यमित्याचक्षते। तदप्येष श्लोको भवति ॥ ६ ॥

असद्वा इदमग्रं आसीत्। ततो वै सदजायत। तदात्मानग् स्वयमकुरुत। तस्मात् तत्सुकृतमुच्यत इति। यद्वै तथ्सुकृतम्। रसो वै सः। रसग् होवायं लब्ध्वाऽऽनन्दी भवति। को होवान्यात् कः प्राण्यात्। यदेष आकाश आनन्दो न स्यात्। एष होवानन्दयाति। यदा होवैष एतस्मिन्नदृश्येऽनात्म्येनिरुक्तेनिलयनेभयं प्रतिष्ठां विन्दते। अथ सोऽभयं गतो भवति। यदा होवैष एतस्मिन्नुदरमन्तरं कुरुते। अथ तस्य भयं भवति। तत्वेव भयं विदुषोऽमन्वानस्य। तदप्येष श्लोको भवति ॥ ७ ॥

भीषाऽस्माद्वातः पवते। भीषोदेति सूर्यः। भीषाऽस्मादग्निश्चेन्द्रश्च। मृत्युर्धावति पञ्चम इति। सैषाऽऽनन्दस्य मीमांसा भवति। युवा स्यात्साधु युवाध्यायकः। आशिष्ठो दृढिष्ठो बलिष्ठः। तस्येयं पृथिवी सर्वा वित्तस्य पूर्णास्यात्। स एको

मानुषं आनन्दः। ते ये शतं मानुषां आनन्दाः। स एको मनुष्यगन्धर्वाणामानन्दः।
 श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य। ते ये शतं मनुष्यगन्धर्वाणामानन्दाः। स एको
 देवगन्धर्वाणामानन्दः। श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य। ते ये शतं देवगन्धर्वाणामानन्दाः।
 स एकः पितृणां चिरलोकलोकानामानन्दः। श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य। ते ये
 शतं पितृणां चिरलोकलोकानामानन्दाः। स एक आजानजानां देवानामानन्दः।
 श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य। ते ये शतमाजानजानां देवानामानन्दाः। स एकः
 कर्मदेवानां देवानामानन्दः। ये कर्मणा देवानपियन्ति। श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य।
 ते ये शतं कर्मदेवानां देवानामानन्दाः। स एको देवानामानन्दः। श्रोत्रियस्य
 चाकामहतस्य। ते ये शतं देवानामानन्दाः। स एक इन्द्रस्यानन्दः। श्रोत्रियस्य
 चाकामहतस्य। ते ये शतमिन्द्रस्यानन्दाः। स एको बृहस्पतेरानन्दः। श्रोत्रियस्य
 चाकामहतस्य। ते ये शतं बृहस्पतेरानन्दाः। स एकः प्रजापतेरानन्दः। श्रोत्रियस्य
 चाकामहतस्य। ते ये शतं प्रजापतेरानन्दाः। स एको ब्रह्मणं आनन्दः।
 श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य। स यश्चायं पुरुषे। यश्चासावादित्ये। स एकः।
 स य एवंवित्। अस्माल्लोकात् प्रेत्य। एतमन्नमयमात्मानमुपसङ्क्रामति।
 एतं प्राणमयमात्मानमुपसङ्क्रामति। एतं मनोमयमात्मानमुपसङ्क्रामति।
 एतं विज्ञानमयमात्मानमुपसङ्क्रामति। एतमानन्दमयमात्मानमुपसङ्क्रामति।
 तदप्येष श्लोको भवति ॥ ८ ॥

यतो वाचो निर्वर्तन्ते। अप्राप्य मनसा सह। आनन्दं ब्रह्मणो विद्वान्। न
 बिभेति कुतश्चेति। एतगं ह वाव न तपति। किमहगं साधुं नाकुरवम्। किमहं
 पापमकरवमिति। स य एवं विद्वानेते आत्मानग्ं स्पृणुते। उभे ह्यैष एते
 आत्मानग्ं स्पृणुते। य एवं वेद। इत्युपनिषत् ॥ ९ ॥

॥ भृगुवल्ली ॥

स॒ह ना॑ववतु। स॒ह नौ॑ भुनक्तु। स॒ह वी॒र्यं॑ करवावहै। ते॒ज॒स्विना॒वधी॑तमस्तु॒ मा
वि॑द्विषा॒वहै॑ ॥ ओं शान्ति॒श्शान्ति॒श्शान्तिः॑ ॥

भृ॒गुर्वै वा॑रु॒णिः। वरु॑णं॒ पित॑र॒मुप॑ससार। अधी॑हि भगवो॒ ब्रह्मे॑ति। तस्मा॑ पु॒तत्
प्रो॑वाच। अन्नं॑ प्रा॒णं च॑क्षु॒श्श्रोत्रं॑ मनो॒ वाच॑मिति। तग्ं॑ हो॒वाच। यतो॒ वा इ॒मानि॑
भू॒तानि॑ जायन्ते। येन॒ जा॒ता॒नि जी॑वन्ति। यत् प्रय॑न्त्य॒भिसं॑विशन्ति। तद्वि॑जि॒ज्ञास॑स्व।
तद्ब्र॑ह्मेति। स तपो॑ऽतप्यत। स तप॑स्त॒प्त्वा ॥ १ ॥

अन्नं॑ ब्रह्मेति॒ व्य॑जानात्। अ॒न्ना॒ध्ये॒व ख॒ल्वि॒मानि॑ भू॒ता॒नि जा॑यन्ते। अ॒न्नेन॑ जा॒ता॒नि
जी॑वन्ति। अन्नं॑ प्रय॑न्त्य॒भिसं॑विशन्तीति। तद्वि॑जाय॑। पुन॑रे॒व वरु॑णं॒ पित॑र॒मुप॑ससार।
अधी॑हि भगवो॒ ब्रह्मे॑ति। तग्ं॑ हो॒वाच। तप॑सा॒ ब्रह्म॑ वि॒जि॒ज्ञास॑स्व। तपो॑ ब्रह्मेति। स
तपो॑ऽतप्यत। स तप॑स्त॒प्त्वा ॥ २ ॥

प्रा॒णो ब्र॑ह्मेति॒ व्य॑जानात्। प्रा॒णा॒ध्ये॒व ख॒ल्वि॒मानि॑ भू॒ता॒नि जा॑यन्ते। प्रा॒णेन॑
जा॒ता॒नि जी॑वन्ति। प्रा॒णं प्रय॑न्त्य॒भिसं॑विशन्तीति। तद्वि॑जाय॑। पुन॑रे॒व वरु॑णं
पित॑र॒मुप॑ससार। अधी॑हि भगवो॒ ब्रह्मे॑ति। तग्ं॑ हो॒वाच। तप॑सा॒ ब्रह्म॑ वि॒जि॒ज्ञास॑स्व।
तपो॑ ब्रह्मेति। स तपो॑ऽतप्यत। स तप॑स्त॒प्त्वा ॥ ३ ॥

मनो॑ ब्रह्मेति॒ व्य॑जानात्। मन॑सो॒ हो॒व ख॒ल्वि॒मानि॑ भू॒ता॒नि जा॑यन्ते। मन॑सा॒
जा॒ता॒नि जी॑वन्ति। मनः॑ प्रय॑न्त्य॒भिसं॑विशन्तीति। तद्वि॑जाय॑। पुन॑रे॒व वरु॑णं
पित॑र॒मुप॑ससार। अधी॑हि भगवो॒ ब्रह्मे॑ति। तग्ं॑ हो॒वाच। तप॑सा॒ ब्रह्म॑ वि॒जि॒ज्ञास॑स्व।
तपो॑ ब्रह्मेति। स तपो॑ऽतप्यत। स तप॑स्त॒प्त्वा ॥ ४ ॥

विज्ञानं ब्रह्मेति व्यजानात्। विज्ञानाध्यैव खल्विमानि भूतानि जायन्ते। विज्ञानेन जातानि जीवन्ति। विज्ञानं प्रयन्त्यभिसंविशन्तीति। तद्विज्ञायं। पुनरेव वरुणं पितरमुपससार। अधीहि भगवो ब्रह्मेति। तगं होवाच। तपसा ब्रह्म विजिज्ञासस्व। तपो ब्रह्मेति। स तपोऽतप्यत। स तपस्तप्त्वा ॥ ५ ॥

आनन्दो ब्रह्मेति व्यजानात्। आनन्दाध्यैव खल्विमानि भूतानि जायन्ते। आनन्देन जातानि जीवन्ति। आनन्दं प्रयन्त्यभिसंविशन्तीति। सैषा भार्गवीवारुणीविद्या। परमे व्योमन् प्रतिष्ठिता। य एवं वेद् प्रतिष्ठिति। अन्नवानन्नादो भवति। महान् भवति प्रजयां पशुभिर्ब्रह्मवर्चसेन। महान् कीर्त्या ॥ ६ ॥

अन्नं न निन्द्यात्। तद् व्रतम्। प्राणो वा अन्नम्। शरीरमन्नादम्। प्राणे शरीरं प्रतिष्ठितम्। शरीरे प्राणः प्रतिष्ठितः। तदेतदन्नमन्ने प्रतिष्ठितम्। स य एतदन्नमन्ने प्रतिष्ठितं वेद् प्रतिष्ठिति। अन्नवानन्नादो भवति। महान् भवति प्रजयां पशुभिर्ब्रह्मवर्चसेन। महान् कीर्त्या ॥ ७ ॥

अन्नं न परिचक्षीत। तद् व्रतम्। आपो वा अन्नम्। ज्योतिरन्नादम्। अप्सु ज्योतिः प्रतिष्ठितम्। ज्योतिष्यापुः प्रतिष्ठिताः। तदेतदन्नमन्ने प्रतिष्ठितम्। स य एतदन्नमन्ने प्रतिष्ठितं वेद् प्रतिष्ठिति। अन्नवानन्नादो भवति। महान् भवति प्रजयां पशुभिर्ब्रह्मवर्चसेन। महान् कीर्त्या ॥ ८ ॥

अन्नं बहुकुर्वीत। तद् व्रतम्। पृथिवी वा अन्नम्। आकाशोऽन्नादः। पृथिव्यामाकाशः प्रतिष्ठितः। आकाशे पृथिवी प्रतिष्ठिता। तदेतदन्नमन्ने प्रतिष्ठितम्। स य एतदन्नमन्ने प्रतिष्ठितं वेद् प्रतिष्ठिति। अन्नवानन्नादो भवति। महान् भवति प्रजयां पशुभिर्ब्रह्मवर्चसेन। महान् कीर्त्या ॥ ९ ॥

न कञ्चन वसतौ प्रत्याचक्षीत्। तद् वृतम्। तस्माद्यया कया च विधया बह्वन्नं प्राप्नुयात्। अराध्यस्मा अन्नमित्याचक्षते। एतद्वै मुखतोऽनगं राद्धम्। मुखतोऽस्मा अन्नगं राध्यते। एतद्वै मध्यतोऽनगं राद्धम्। मध्यतोऽस्मा अन्नगं राध्यते। एतद्वा अन्ततोऽन्नगं राद्धम्। अन्ततोऽस्मा अन्नगं राध्यते। य एवं वेद। क्षेम इति वाचि। योगक्षेम इति प्राणापानयोः। कर्मेति हस्तयोः। गतिरिति पादयोः। विमुक्तिरिति पायौ। इति मानुषीस्समाज्ञाः। अथ देवीः। तृप्तिरिति वृष्टौ। बलमिति विद्युति। यश इति पशुषु। ज्योतिरिति नक्षत्रेषु। प्रजातिरमृतमानन्द इत्युपस्थे। सर्वमित्याकाशे। तत् प्रतिष्ठेत्युपासीत्। प्रतिष्ठावान् भवति। तन्मह इत्युपासीत्। महान् भवति। तन्मन इत्युपासीत्। मानवान् भवति। तन्नम इत्युपासीत्। नम्यन्तैऽस्मै कामाः। तद् ब्रह्मेत्युपासीत्। ब्रह्मवान् भवति। तद् ब्रह्मणः परिमर इत्युपासीत्। पर्येणं म्रियन्ते द्विषन्तस्सपत्नाः। परियैऽप्रियां भ्रातृव्याः। स यश्चायं पुरुषे। यश्चासावादित्ये। स एकः। स य एवं वित्। अस्माल्लोकात् प्रेत्य। एतमन्नमयमात्मानमुपसङ्क्रम्य। एतं प्राणमयमात्मानमुपसङ्क्रम्य। एतं मनोमयमात्मानमुपसङ्क्रम्य। एतं विज्ञानमयमात्मानमुपसङ्क्रम्य। एतमानन्दमयमात्मानमुपसङ्क्रम्य। इमान् लोकान् कामान्नीकामरूप्यनुसञ्चरन्। एतथ्सामगायन्नास्ते। हा३ वु हा३ वु हा३ वु। अहमन्नमहमन्नमहमन्नम्। अहमन्नादो२ऽहमन्नादो२ऽहमन्नादः। अहग्ग् श्लोक कृद्हग्ग् श्लोक कृद्हग्ग् श्लोककृत्। अहमस्मि प्रथमजा ऋता३ स्य। पूर्वं देवेभ्यो अमृतस्य ना३ भायि। यो मा ददाति स इदेव मा३ वाः। अहमन्नमन्नमदन्तुमा३ द्वि। अहं विश्वं भुवनमभ्यभवाम्। सुवर्न ज्योतीः। य एवं वेद। इत्युपनिषत् ॥ १० ॥

॥ हरिः ओ३म् ॥